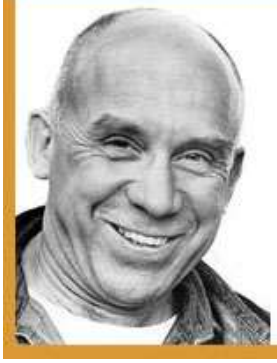

Nieuwsbrief Mertonvrienden van de Lage Landen

Hoe kunnen we beter omgaan met AI?

Wat Thomas Merton schreef over technologie kan ons daarbij helpen.[1]

Cassidy Hall[2]

Onlangs heb ik meegewerkt aan een training voor predikanten over de grenzen voor verantwoord gebruik van AI. Zoals te verwachten viel, hadden de aanwezigen uiteenlopende kennis van de technologie. Sommigen maakten al op alle mogelijke manieren gebruik van AI. Anderen hadden zelfs moeite om toegang te krijgen tot de Zoom-ruimte waarin we ons bevonden. Weer anderen waren fervente tegenstanders van AI die wezen op de gezondheidsrisico's (zoals cognitieve achteruitgang), de nadelen voor armere gemeenschappen (waaronder mogelijke stijgingen van de energiekosten), het gebrek aan regelgeving en voorlichting, en de klimaat-onrechtvaardigheid van die waterverslindende datacenters. Ik reken mezelf tot de laatste groep, maar ik moest mijn eigen AI-gebruik toegeven – zowel het bewuste als het onbewuste. De meesten van ons gebruiken AI al in onze zoekbalken of op onze telefoons. De technologie is zo onopvallend geworden – ze werken op de achtergrond van de apps op onze apparaten – dat velen van ons zich niet realiseren hoezeer we ervan afhankelijk zijn geworden.

Ik ben een gewijde predikante, geen AI-expert. Mijn rol in de training was niet zozeer gericht op wat de technologie precies inhoudt of hoe je die moet gebruiken, maar op het toetsen van onze ethiek en integriteit nu we worden geconfronteerd met een zich steeds verder uitbreidende realiteit die onvermijdelijk lijkt. De technologie is nieuw, overweldigend en verspreidt zich in een ongekend tempo, maar elke opkomst van nieuwe technologie heeft ons gedwongen om opnieuw na te denken over hoe de mensheid ermee kan leven en werken. Ter voorbereiding op de training wendde ik me tot enkele van mijn favoriete spirituele denkers. Als kenner van Thomas Merton raakte ik vooral gefascineerd door de geschriften van deze trappistenmonnik uit de jaren zestig over technologie. Merton maakte zich zorgen over de invloed van kernwapens, computers, massamedia, industriële landbouw en andere moderne hulpmiddelen op het welzijn van de mens en het spirituele leven: "Technologie staat op zichzelf niet haaks op spiritualiteit en religie. Maar het vormt een grote verleiding", schrijft Merton. Hij was van mening dat, hoewel het gebruik van machines nuttig is, "er sprake kan zijn van een afstomping van de geest en de gevoeligheid, en de waarneming, een verlies van bewustzijn, een verlaging van het niveau, een algemene vermoeidheid en lusteloosheid, en een neiging tot onrust en schuldgevoelens, waar dat we wellicht

---

[1] Dit artikel verscheen op 9 oktober 2026 op de site van The Christian Century: www.christiancentury.org/features/monk-and-machine.

[2] Cassidy Hall maakt films (*In Pursuit of Silence*, *Day of a Stranger*) en is auteur van *Queering Contemplation* (Broadleaf) en *Becoming All Flame* (Fortress, verschijnt in 2027). Zij is opleidingsspecialist bij het Center for Action and Contemplation.

minder last van zouden hebben als we gewoon naar buiten zouden gaan en met onze handen in het bos of op het veld zouden werken."

Dat AI onze waarneming kan afstompen en onze gevoeligheid kan verzwakken, lijkt nu al duidelijk: we worden overspoeld met gemanipuleerde beelden die we niet van de werkelijkheid kunnen onderscheiden, 'deepfake'-media die onze beleving van de waarheid op de proef stellen. Deze razendsnelle vervorming van de werkelijkheid maakt nu deel uit van het leven van ons allemaal, zelfs zonder onze toestemming. De ontwikkeling van autonome wapens gaat simpelweg te snel om bij te houden.
We hebben ook allemaal gezien hoe technologie ons heeft geholpen, ons tijd heeft bespaard en zelfs levens heeft gered. Tijdens de pandemie waren we blij met de virtuele manieren om elkaar te zien en te horen. We hebben geprofiteerd van medische vooruitgang die mogelijk werd gemaakt door geavanceerde technologie.

Maar die voordelen kwamen niet bij ons allemaal terecht. Zoals paus Leo onlangs in zijn encycliek over AI[3] opmerkte, gaat de veronderstelling dat nieuwe technologie alle mensen ten goede komt voorbij aan de feiten. Hij stelt dat bij veranderingen in de ontwerpfase voorrang gegeven moet worden aan het voorkomen van ongelijkheden, anders blijven we op structureel niveau ongelijkheid en onrechtvaardigheid creëren. "Vandaag de dag", schrijft hij, "vereist rechtvaardigheid toegang tot de voordelen van innovatie, waaronder zorg, kennis, hulpmiddelen en kansen." (§ 161) Met andere woorden: zonder regelgeving, onderwijs en toegang raken we steeds dieper verstrikt in een asymmetrische ongelijkheid tussen arm en rijk – een evangelische boodschap die we maar al te goed kennen.

Ik hoorde echo's van Merton in Leo's encycliek. Technologie is niet in zichzelf slecht, maar we hebben de spirituele verplichting om onze relatie ermee te onderzoeken. In een brief uit 1967 schrijft Merton: "Technologie zou inderdaad het leven voor miljoenen mensen in de wereld kunnen verbeteren. Dat kan ze niet alleen, dat moet ze doen." Maar vervolgens zegt hij dat technologie hapert wanneer zij voor niets anders oog heeft dan voor haar eigen naïeve vooruitgang.

Deze obsessie met vooruitgang tegen elke prijs lijkt de ethiek van de technologie te zijn. In *Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer*, samengesteld uit Mertons dagboeken uit de periode 1956–1965, schrijft hij dat technologie "haar eigen ethiek van opportuniteit en efficiëntie heeft" en suggereert hij dat efficiëntie alleen maar op zoek is naar efficiëntere wegen, "zelfs wanneer dat bijvoorbeeld genocide betekent of de verwoesting van een land door een totale oorlog" (blz. 79). Paus Leo gaat op vergelijkbare wijze in op de manieren waarop de beloften van de technologie vaak tekortschieten, en dat deze ons in plaats van emancipatie "nieuwe vormen van wereldwijde onderwerping" brengt, wat in tegenspraak is met "het fundamentele principe van menselijke waardigheid". (§ 173)

Zowel Merton als Leo staan voorzichtig optimistisch tegenover technologie; het is alleen zo dat alles wat AI voor ons zou kunnen doen, ons ook kan vervreemden „van ons eigen wezen en onze eigen werkelijkheid", zoals Merton elders schrijft over technologische vooruitgang. En wanneer we het contact verliezen met ons wezen, met wat ons volkomen en uniek menselijk maakt, verliezen we het contact met God.

Terwijl ik hierover nadacht, moest ik denken aan wat C. S. Lewis schrijft in *Mere Christianity*: "Alle dingen die een slecht mens in staat stellen om daadwerkelijk slecht te zijn, zijn op zichzelf goede dingen – vastberadenheid, slimheid, een aantrekkelijk

[3] *Magnifica humanitas [De grootsheid van de mensheid].*

uiterlijk, het bestaan zelf (...) Begrijp je nu waarom het christendom altijd heeft gezegd dat de duivel een gevallen engel is?"
Eerlijk gezegd heb ik niet veel nagedacht over engelen, en ik heb al jaren niet meer aan C. S. Lewis gedacht. Geen van beide zou ik zeker in verband hebben gebracht met AI. Als ik aan engelen denk, denk ik aan het vers uit de brief van Paulus aan de Hebreeën: "Houd de gastvrijheid in ere, want zo hebben sommigen zonder het te weten engelen ontvangen (13:2)". Voor mij begint het engelachtige bij de mens. Het begint bij menselijke verbondenheid met het Goddelijke en met elkaar.

Maar terwijl ik over de woorden van Lewis nadacht, realiseerde ik me hoe vaak AI ontwikkelaars in mystieke bewoordingen over hun creaties spreken. En ook bedacht ik hoe vaak ik mijn toevlucht neem tot technologie, terwijl ik vroeger misschien tot het gebed zou hebben gegrepen. In plaats van tot Sint-Antonius te bidden om mijn zoekgeraakte telefoon terug te vinden, zoek ik 'Find Friends' op mijn computer op en klik ik op 'apparaten' om te zien waar hij is. Sint-Antonius is achterhaald, en mijn apparaat – of de toegang tot informatie via mijn apparaat – is mijn heilige. En in tijden van medische crises of uitdagingen wenden we ons tot Google of een andere AI-tool voor een diagnose. Door deze feedbackloop reik ik naar kennis in plaats van naar wijsheid. We zijn ons er inmiddels terdege van bewust dat onze aandachtsspanne is gekaapt door algoritmen, meldingen, het wisselen tussen taken en de cultuur van productiviteit. We verliezen ons geduld en ons uithoudingsvermogen voor eindigheid en het onbekende. Verliezen we ook ons vermogen om de stem van God te horen?

In zijn zelden gepubliceerde essay uit 1967, 'The Angel and the Machine', schrijft Merton over de 'dood van God' als 'een van de meest significante kenmerken van onze moderne wereld' – en hij legt de schuld bij de technologieën die ons vermogen hebben beperkt om 'de stemmen van hemelse boodschappers te horen'.

Merton stelt dat hoe meer de machine het van ons overneemt, hoe minder verbondenheid en interactie we hebben met engelen, met het onbekende, met de stiltes van ons geloof. Hij betoogt dat we, door in een technologische beschaving te leven, in wezen ook leven in "een beschaving zonder engelen (...) dat wil zeggen dat we de machine hebben geplaatst waar vroeger de engel stond: op de grens van onze eigen kracht, aan de grens van ons natuurlijk vermogen." De engel is verdrongen door de kleine computer die ik altijd in mijn zak of in mijn hand heb.

Er wordt al lang gediscussieerd of Sophia (of Heilige Wijsheid, of de Geest) alleen tussen en onder mensen kan opereren, of dat Sophia technologie kan gebruiken om met ons te communiceren. Veel mensen denken dat de Geest technologie kan gebruiken, en dat is de reden waarom het spiritisme in de 19e eeuw een enorme opmars maakte, gelijktijdig met de uitvinding van de elektrische telegraaf. Net zoals technologie mensen in staat stelde om over enorme fysieke afstanden met elkaar te spreken, brachten mediums boodschappen uit de geestenwereld over. Die twee leken niet zo ver van elkaar verwijderd. Ik denk dat we hier een nuttige metafoor kunnen vinden om de technologie van onze tijd te begrijpen.

Merton stelt dat het omarmen van technologie, of 'de machine', heeft geleid tot het verlies van het contact met onze menselijkheid, die goddelijke aanwezigheid in ons midden, die hij het 'engelachtige' noemt. Hij zegt dat we het idee zijn vergeten dat leven uit geloof betekent dat we niet leven uit wat we zien (2 Kor. 5:7). En net zoals we de onzichtbare engelen hebben vervangen door de volkomen zichtbare machine, hebben we ons geloof vervangen door de wereld van de uitvindingen. Merton vervolgt: "En hoewel de wereld van de machines op zichzelf iets van een mysterium tremendum [ontzagwekkend mysterie] heeft – dat wordt het steeds meer nu

computers in een oogwenk mentale bewerkingen uitvoeren die de mens in jaren nooit zou lukken – toch zijn de machines ‘onze’ engelen." Terugkomend op Lewis: hoe kunnen we de engelen onderscheiden van de gevallen engelen? De technologie die helpt onderscheiden van de technologie die schade toebrengt?

Merton schrijft over authentieke engelen dat zij niets bewijzen, zelfs zichzelf niet: "Zij laten zichzelf volledig verdwijnen in hun boodschappen. Toch is het door de stille kracht, de allesomvattende helderheid van hun boodschappen dat wij hen kennen." Merton schrijft dat we God horen via deze authentieke engelen, en dat daarom [God] "ons ook hun identiteit openbaart, door in hen vreemde en heilige persoonlijkheden te onthullen die van Hem [God] getuigen in Zijn [Gods] volkomen verborgenheid."

Maar ons zicht op het Goddelijke en het engelachtige raakt steeds meer versperd. Bepaalde aspecten van de technologie maken onmiskenbaar deel uit van die versperring; ze trekken ons weg van onze eigen menselijkheid en daarmee ook van onze verbondenheid met het Goddelijke. Paus Leo schrijft dat "we de grootsheid van de mensheid, die ons geschonken is en die ons in haar volheid geopenbaard is in Christus, liefdevol moeten bewaken; een grootsheid die geen enkele machine ooit kan vervangen." (§ 15)
We verwaarlozen onze ware engelachtige ontmoetingen met elkaar naarmate we ons steeds meer tot deze technologische engelen wenden. Het zoeken naar de juiste woorden wanneer ik een dierbare tegenkom die rouwt of een gebroken hart heeft. De misstappen in relaties terwijl we leren omgaan met breuken en herstel, en onze eigenheid ontdekken. De ontmoetingen met buren waarbij we even naar elkaar informeren en navraag doen. De banden die uit ons mens zijn voortkomen. Dat zijn precies de momenten die ons het meest menselijk maken en de momenten waarop God spreekt.

Zelfs terwijl ik dit schrijf, heeft het zich ontvouwende mysterie van de machine nieuwe ontwikkelingen doorgemaakt, die erop zouden kunnen wijzen dat ik mijn gedachten over dit alles moet herzien. Het heeft me zelfs doen aarzelen om over deze dingen te schrijven of erover na te denken. Ik vraag me af of het een functie is van de technologie om ons angstig, onnadenkend, zelfgenoegzaam en losgekoppeld te maken of dat het toch eerder een programmeerfout is. Hoe gaan we er op een authentieke en integere manier mee om, zonder onze menselijkheid te verliezen?

"We hebben de engelen nu meer dan ooit nodig," schrijft Merton, "niet om onze machines te vervangen, maar om ons te leren ermee te leven (...) Wie weet? Misschien vraagt onze technologie zelf wel om engelachtige beschermers die klaarstaan om te komen als we ze toelaten." Misschien zijn wijzelf wel die beschermers en engelen.

Dit is wat ik uiteindelijk met de predikanten tijdens mijn Zoom-gesprek wilde delen: Laten we ons minder richten op onze zorgen over de technologie en hoe we die gebruiken, en meer op het liefhebben en beschermen van onze naasten, onszelf en onze verbinding met onze Schepper. Als we blijven hangen in de gedachtegang van ‘proberen te begrijpen’, komen we misschien nooit in de belichaamde ruimte terecht waarin we daadwerkelijk aanwezig zijn om zorg te tonen. Ons goede rentmeesterschap over AI begint met het versterken van verbindingen van aarde en mensheid, de zorg voor onze aarde en voor elkaar, zodat we het contact met het engelachtige in ons midden niet verliezen.